

ומשיבה הגמרא בשלושה אופנים:

איבעית אימא, מיהש הוה חייש ביה. הוא עצמו הרגיש כך כשחלה במחלה זו.

ואיבעית אימא, מרביה הוה גמיר לה כך קיבל מרבו.

ואיבעית אימא, מן השמים נתגלה לו, כמו שנאמר [תהלים כה יד] **"סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם"**.

"נופל בחרב" נתקיים בו **מיאשיהו**.

דכתיב [דברי הימים ב' לה כג] **"ויררו היורים למלך יאשיהו"**.

ואמר רב יהודה אמר רב: שעשו כל גופו נקובה מחצים ככברה.

"וחסר לחם" נתקיים בו **מיכניה**.

דכתיב [מלכים ב' כה ל] **"וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו"** ממלך בבל, ולא היה לו לאכול משלו.

אמר רב יהודה אמר רב: היינו דאמרי אינשי:

תהא לוטא ולא תהא לאטתה. עדיף להיות מט-א מהמקוללים מאשר מהמקללים, לפי שסופה של קללת חנם שחוזרת על המקלל. (206)

וממשיכה הגמרא בענינו של יואב שנהרג על ידי שלמה.

אתיוה ליואב. דייניה. הביאו את יואב לפני שלמה, ודנו. (207)

אמר ליה שלמה: מאי טעמא קטלתיה לאבנר? מדוע הרגת את אבנר?

אמר ליה יואב: גואל הדם דעשאל הואי, עשיתי זאת כגואל הדם של עשאל אחי שהרגו אבנר.

אמר ליה שלמה: עשאל רודף הוה! שרצה להרוג את אבנר ובדין המיתו אבנר כדי לינצל ממנו, והיה אסור לך אם כן להרוג את אבנר.

אמר ליה יואב: היה לו להצילו באחד מאיבריו אבנר היה יכול להציל את עצמו מיד עשאל על ידי שיפגע בו באחד מאיבריו עד שלא יוכל להרוג אותו, ובאופן כזה הדין הוא שאסור להרוג את הרודף, ומי שהרג אותו דינו כרוצח, ולכן היה מותר לי להרוג את אבנר.

לשוב אל המקלל, וזה אכן נלמד מכך ששלמה הוצרך לקבל על עצמו את הקללות ולא היה יכול לבטל לגמרי את הקללות, ועל כרחך משום שלאחר שהרג את יואב אם כן קללת דוד היתה לחנם ובהכרח שתחזור אליו. עיון יעקב.

207. ביארנו על פי הגירסא שלפנינו "אמר ליה". וביד רמה גרס "אמרי ליה" ו"אמר להו" שהסנהדרין דנו אותו.

שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, ויאשיהו שלא שמע לפרעה נכה שהיה מפי ירמיה, מכל מקום, אילולי הקללות של דוד היה מתכפר להם בעונש יותר קל. מהרש"א.

206. קשה מה ראייה מכאן שמא דוקא כאן בגלל ששלמה קיבל עליו את הקללות של אביו? יש לומר שלכן כתב רש"י שסוף קללת חנם

אמר ליה שלמה: לא יכיל ליה אבנר לא היה יכול לדייק ולפגוע בו בעשאל באחד מאיבריו, והיה מוכרח להרוג אותו.

אמר ליה יואב: השתא בדופן החמישית כיוון ליה, הרי הוא כל כך דייק לפגוע בו כנגד הצלע החמישית, דכתיב [שמואל ב' ב כג] "ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש".

ואמר רבי יוחנן: הכה אותו בדופן חמישית במקום שמרה וכבד תלויין בו.

ואם כן, באחד מאיבריו לא יכיל ליה! ?

אמר ליה שלמה: ניזיל אבנר ילך אבנר, כלומר בענינו של אבנר אכן אתה צודק שאתה פטור על הריגתו. אך מאי טעמא קטלתי ליה לעמשא? מדוע הרגת את עמשא?

אמר ליה יואב: עמשא מורד במלכות הוה!

דכתיב [שם כ ד] "ויאמר המלך [דוד] לעמשא הזעק לי את איש יהודה [אסוף לי את כל אנשי יהודה עד] שלשת ימים. וילך עמשא להזעיק את יהודה ויחר [איחר] מן המועד אשר יעדו".

ובכך שאיחר למלאות ציווי המלך היה מורד במלכות.

אמר ליה שלמה: לא מרד עמשא במלכות, ומה שאיחר לאסוף את אנשי יהודה היה כדין, משום שעמשא "אכין" ו"רקין" דרש היה דורש כל "אך" ו"רק" שבמקרא.

אשכחינהו דפתיח להו במסכתא. עמשא מצא את אנשי יהודה כשהם עסוקים בלימוד מסכת, ולא רצה לבטלן מתורה.

אמר: כתיב אצל יהושע [א יח] "כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו, יומת".

יכול אפילו לדברי תורה, ששומעים למלך אפילו כשזה כרוך בביטול דברי תורה?

תלמוד לומר בסוף הפסוק "רק חזק ואמין". "רק" בא למעט, שבמקום ביטול תורה אין שומעין למלך.

והמשיך שלמה ואמר ליואב: אלא אדרבה, החוה גברא, אתה עצמך, מורד במלכות הוה. מרדת בדוד המלך ובי.

דכתיב [מלכים א' ב כח] "והשמועה באה עד יואב [שהמליכו את שלמה, ופחד ממנו על] כי יואב נטה אחרי אדניה [שביקש למלוך תחת שלמה] ואחרי אבשלום לא נטה" כשמרד אבשלום באביו.

הרי שיואב היה מורד במלכות (208) שנטה

[מלכים א' ב ה] "וגם אתה ידעת את עשה לי יואב" דהיינו שמרד בי בכך שנטה אחרי אדניה. מהרש"א.

ובחידושי מרן ר"ז הלוי סוף פרשת ויחי כתב על הפסוק "וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה אשר עשה לשני שרי צבאות וכו' ועשית כחכמתך ולא תורד שיבתו בשלום

208. ומשום כך נהרג ולא על הריגת עמשא שהרי לא התרו בו על כך, ולא שייך לומר שהיה יואב חבר וחבר אין צריך התראה, שהרי לא היה חבר בדבר הזה שהרי סבר שעמשא מורד במלכות ומותר להרגו והווי ליה שוגג. תוס' ד"ה מאי.

ולמדו חז"ל זאת מדברי דוד שאמר לשלמה

רבי יוסי ברבי חנינא אמר: לכן לא נטה אחר אבשלום, כי אז עדיין איצטגניני (210) [בעלי אגרופין] של דוד היו קיימין ופחד מהם יואב.

דאמר רבי יהודה אמר רב: ארבע מאות ילדים [בחורים] היו לו לדוד, כולן בני "יפת תואר" שאמותיהם היו גויות שנלקחו בשבי במלחמה והתורה התירה לשאת אותן, (211) ומגדלי בלורית היו כמנהג הגויים, כדי שיראו כגבורים ויפחדו מהם, ומחלכין בראשי הגייסות היו, והן הן בעלי אגרופין של דוד שעל ידם הוא נלחם, ועל פיהם הוא יוצא ובא.

וכל האמוראים האלו שסוברים שיואב התנגד לדוד המלך ופליגא הם חולקים על דרכי אבא בר כהנא. שלדבריו היה יואב בשלום עם דוד. (212)

דאמר רבי אבא בר כהנא: אילמלא דוד שעסק בתורה לא עשה יואב מלחמה שזכותו

אחרי אדניה, ומרד בכך גם בדוד המלך כי הוא ידע שדוד רוצה ששלמה ימלוך תחתיו. (209)

ונגמר דינו של יואב בכך למיתה.

ומבאר את הגמרא את סוף הפסוק: מאי "ואחרי אבשלום לא נטה"? וכי משום כך היה לו ליואב לפחד משלמה, אדרבה הרי היה נאמן לדוד המלך?

אמר רב יהודה: מלמד הכתוב שביקש יואב לנטות גם אחר אבשלום, ובסוף לא נטה.

ומאי טעמא לא נטה בסוף?

אמר רבי אליעזר: כי עדיין ליחלוחית [גבורתו] של דוד היתה קיימת אז בימי אבשלום, וחשש ממנו, אבל בימי אדוניהו כבר היה דוד זקן ולכן לא חשש לנטות ממנו אחרי אדניה.

איצטגנינות הוא מלשון מזלות וחוזים בכוכבים, אך הוא קורא להם כך משום שדוד היה סומך עליהם ועושה הכל על פי דבריהם כמו אחרי החוזים בכוכבים.

211. רש"י בקידושין [עו ב] ד"ה ילדים מפרש שלא היו בניו של דוד אלא של אנשי ישראל שלקחו נשים יפות תואר במלחמה. אך היד רמה לעיל [כא א] מפרש שהיו בניו של דוד ממש, וראה שם שביאר כיצד יתכן שהיו לו כל כך הרבה ילדים מיפות תואר.

212. יש לפרש שמה שנאמר לעיל שדוד נלחם על ידי ארבע מאות ילדים פליגא על רבי אבא בר כהנא שלדבריו זכות התורה של דוד היא שעמדה לו במלחמותיו. הרי"ף בעין יעקב.

שאלו". שהביאור בזה שבאמת נתחייב יואב מיתה בשביל שני דברים, חדא משום שהיה מורד במלכות שנטה אחרי אדוניה, ושנית משום רציחה שהרג לאבנר ולעמשא. וזהו שאמר לו "את אשר עשה לי יואב בן צרויה" ר"ל שהיה מורד במלכות, ושנית "אשר עשה לשני צבאות ישראל" שהרגם והוא חייב מיתה משום רוצח, ועל זה אמר לו "ועשית כחמתך", ר"ל באיזה אופן להרגו אי מכח מורד במלכות, או בדין בית דין משום רציחה. וכן היה שבא עליו בטענת רציחה ולבסוף הרגו מכח מורד במלכות כמבואר כאן בסוגיא, וזהו "ועשית כחמתך".

209. הרד"ק.

210. רש"י מפרש שאמנם בכל הש"ס

של דוד עמדה ליואב במלחמותיו של דוד שהיה שר צבאו.

ואילמלא יואב שנלחם לדוד **לא עסק דוד בתורה** שהיה צריך ליבטל מתורה ולהילחם. (213)

דכתיב [שמואל ב' ח טו] **"ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא"**.

מה טעם, דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו? משום דיואב על הצבא!

ומה טעם, יואב על הצבא? משום דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו! ובזכות זה הצליח יואב במלחמה.

נאמר שם [ג כו] בהריגתו של אבנר על ידי יואב **"ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישיבו אותו מבור הסירה"**.

ומבאר הגמרא: **מאי "בור הסירה"?**

אמר רבי אבא בר כהנא: בור וסירה, גרמו לו לאבנר שיהרג.

"בור" הוא צפחת [צלוחית] המים שלקח דוד ממראשותיו של שאול [ביחד עם החנית], כשהיה ישן בתוך המעגל וכל העם ישנים סביבו [שם א' כו]. ולאחר מכן קרא

להם דוד מרחוק, ואמר: בני מות אתם, שלא שמרתם על אדוניכם, שהנה ראו שהייתי כל כך קרוב אליו עד שלקחתי ממנו את החנית ואת הצפחת והייתי יכול להורגו. והיה יכול אז אבנר למחות בשאול, ולומר לו: ראה כמה צדיק הוא דוד שלא הרג אותך. ולא עשה כן, אלא אמר לו שדוד לא לקח את החנית והצפחת ממראשותיך, אלא שמא אחד מבני הצבא נתנם לו. (214)

"סירה" הוא קוצים. כשכרת דוד את כנף מעילו של שאול במערה [שם כד], היה יכול אבנר ללמד זכות על דוד ולומר לשאול ראה כמה חס עליך ולא הרג אותך בהיותך יחד עמו במערה, ולא לימד עליו זכות אלא אמר לו שמא כשעברת בין הקוצים הסתבך בהם כנף מעילך ונקרע, ומצאו דוד.

ועל שלא נתן לשאול להתפייס עם דוד הוא נענש שנהרג.

ובהמשך נאמר שם **"ויטחו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי ויכהו שם החמש וימת בדם עשהאל אחיו"**.

אמר רבי יוחנן: מלמד שדנו לאבנר דין סנהדרין שסתם "שער" הוא לשון סנהדרין, כמו שנאמר "אל זקני עירו ואל שער מקומו", לפי שהיו הסנהדרין דנים שם.

אמר לו יואב לאבנר: מאי טעמא קטלתי

הדינים על בורים יכול היה לעשות משפט צדק לכל עמו. מהרש"א.

214. רש"י. והוא דוחק שאם כן אינו דומה לסירה שזה עצמו היה הסיבה לכשלונו של אבנר ואילו כאן הבור עצמו אינו קשור לאבנר?

213. לכאורה היה צריך לומר, אלמלא יואב, לא עשה דוד משפט וצדקה, כמו שנאמר "ויהי דוד עושה משפט וצדקה", אלא שדייק ממה שנאמר "לכל עמו", כי מי שלא למד את כל הדינים על בורים אי אפשר שיעשה משפט צדק לכולם שלא יכשל באחד מהם, אבל כיון שעסק בתורה ולמד

לעשאל?

השיב לו אבנר: עשאל רודף היה! שרדף אחרי להרגני.

אמר לו יואב: השתא בדופן המישית כוונת ליה, באחד מאבריו לא יכלת ליה! (216)
"לדבר אתו בשלי".

אמר לו יואב: היה לך להצילו מהריגתך על ידי שתפגע בו באחד מאבריו ולא להרגו. (215)

אמר רב יהודה אמר רב: מלמד שדיבר אתו על עסקי שלו חליצת נעלים [מלשון "של נעליך"].

אמר לו אבנר: לא יכילי ליה לא יכול לדייק ולפגוע בו באחד מאבריו מבלי להרוג אותו.

ששאל אותו יואב בערמה: כיצד חולצת יבמה גידמת את נעל היבם לקיים מצות חליצה?

ויותר נכון כמו שפירש הרד"ק שאבנר אמר לשאל שאחד מהנערים שכח את הצפחת והחנית בבור כשהלכו לשאוב מים ומצאו דוד שם. מהרש"א.

215. מבואר "להצילו" היינו את הרודף, ולעיל ביארנו בפנים על פי רש"י "להצילו" על הנרדף עצמו. רש"ש.

מבואר "להצילו" היינו את הרודף מעבירת ההריגה, ולא כמו שפירש רש"י לעיל בדברי יואב לשלמה "להצילו" היינו על הנרדף עצמו [וכך נתבאר שם בפנים]. רש"ש.

216. מכאן הקשה הראב"ד על הרמב"ם בהלכות מלכים [ט ד] שפסק שרודף שהיה אפשר להצילו באחד מאבריו והרגו הנרדף אין בית דין ממיתין אותו אלא שהוא חייב מיתה בידי שמים, שהרי כאן מבואר שאבנר נתחייב מיתה בדין סנהדרין? והכסף משנה מיישב דעת הרמב"ם שהוא סובר שלא דנו יואב בדין סנהדרין ממש, והדרשא מ"שער" אינו אלא אסמכתא בעלמא.

וראיה לדבר שהרי לא מצינו שקיבלו עדות על הדבר וגם לא היתה התראה, ועוד וכי משום אמדנא שיכול היה בדופן חמישית יהרגוהו בית דין. אלא ודאי לא היה אבנר מחוייב מיתה מצד

הדין.

ואף שאמרו כאן "ניזיל אבנר", לא היה זה משום שנתקבלה טענתו של יואב בנוגע להריגתו של אבנר אלא מפני שהיו להם טענות אחרות כנגדו אמרו לו כן.

וראיה שהרי אמר שלמה "אשר פגע בשני אנשים צדיקים" ואם היה אבנר חייב מיתה מצד הדין איך קורא לו "צדיק".

והמשנה למלך כתב שאף שאבנר לא היה מחוייב מיתה על שהרג את עשאל מכל מקום, היה מותר ליואב להורגו משום שהיה גואל הדם של עשאל, וכשם שגואל הדם רשאי להרוג את הרוצח בשוגג כך מותר לו להרוג את מי שלא הציל את הרודף באחד מאבריו, ולא יהא גרוע מרוצח שהעידו עליו בעדות מיוחדת שאף שהיא עדות פסולה בכל זאת רשאי גואל הדם להורגו כמבואר ברמב"ם הלכות רוצח [ו ה].

ומה שאמרו שדנו דין סנהדרין היינו שלא בא יואב על אבנר באלמות ודרך רוצח בעלמא אלא שכלכל דבריו במשפט.

[וראה משנה למלך סוף הלכות חובל שכתב שרק אדם אחר שבא להרוג את הרודף אסור לו להורגו רק אם אינו יכול להצילו באחד מאבריו, אבל הנרדף עצמו אינו צריך לדקדק בזה. והקשה הרש"ש עליו מסוגייתנו שמשמע שאבנר היה

ואבנר התכופף להראות לו שהיא חולצת בשיניה, ואז שלף יואב את חרבו והרג אותה. (217)

"ויכהו שם אל החומש".

אמר רבי יוחנן: מלמד שהכהו בדופן המישיית מקום שמרה וכבוד תלויין בו.

נאמר [מלכים א' ב לב] ששלמה אמר לבניהו שיהרוג את יואב **"והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו"** אבנר ועשאל.

ומבארת הגמרא: **"טובים"** — שהיו דורשין **"אכין"** ו"רקין" למעט, שאין לקיים מצות המלך כשהוא נגד התורה.

עמשא, נתבאר לעיל שלא רצה לבטל את אנשי יהודה מלימוד תורה. ואבנר סירב לקיים את מצות שאול להרוג את כהני נוב.

והוא לא דרש "אכין ו"רקין", אלא הרג את אוריה במצות דוד המלך על אף שהוא נגד התורה. (218)

"צדיקים" — שהן נצטוו בפה, עמשא נצטוה על ידי דוד לאסוף את אנשי יהודה. ואבנר נצטוה על ידי שאול להרוג את הכהנים, **ולא עשו!** ובכל זאת לא שמעו לו לעבור על דברי תורה.

והוא, יואב, נצטוה מדוד רק באגרת להרוג את אוריה, ששלח לו איגרת שישים את אוריה בחזית המלחמה כדי שייהרג, ובכל זאת **עשה!** (219)

נאמר [שמואל ב' כ י] **"ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב"**.

אמר רב: מלמד שלא חשדו עמשא את יואב שיהרגנו. (220)

נאמר [מלכים א' ב לד] על יואב שהרגו

צריך להציל את עשאל באחד מאבריו.

וקושייתו אינה אלא על המשנה למלך לשיטתו אבל לפי הכסף משנה לא קשה שהרי בלאו הכי לא היה אבנר מחוייב מיתה מצד הדין]

217. רש"י. וכיד רמה הקשה, הרי יואב דנו לאבנר בדין סנהדרין על שהרג את עשאל אחיו ואיך לא נזהר אבנר ממנו?

אלא הוא מבאר **"על עסקי השל"** [כך הוא גורס] מלשון שגגה, שדיבר אתו על עסקי הריגתו של עשאל שהיתה שגגה מצד אבנר שהיה סבור שהרודף מותר להורגו אף כשאפשר להצילו באחד מאבריו, או ששכח אבנר בשעת מעשה להצילו באחד מאבריו. [ויואב היה גואל הדם של עשאל שרשאי להרוג את הרוצח אפילו

היה בשגגה].

וראה בהן היוידע שמבאר לשיטת רש"י שגלגל יואב עמו בדברים בענין רודף עד שהגיעו לשאלה זו של יבמה שממנה רצו להקיש לענין רודף ובתוך כך הראה לו אבנר איך יבמה חולצת בשיניה כדי להוכיח מזה שכדין עשה שהרג את עשאל.

218. ואף שאמרו בקידושין [מג א] שאוריה היה מורד במלכות, יואב לא ידע מזה. יעב"ץ.

219. מכאן ראה לשיטות הסוברים שכתיבה אינה כדיבור ממש. עיון יעקב.

220. כוונתו שאף שראה את החרב בידו לא נשמר ממנו משום שלא חשדו שיהרגנו וכמו

דבר אחר: מה מדבר מנוקה מגזל ועריות שאין שם אנשים שיחטאו אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות.

נאמר [דברי הימים א' יא ח] "ויואב יחיה את שאר העיר".

אמר רב יהודה: אפילו מוניני וצחנתא, מיני דגים קטנים טעימים, טעים, שהיה טועם, פריס להו, היה שולח אחר כך לעניים.

בניהו במצות שלמה "ויקבר בביתו במדבר".

ומבארת הגמרא: אטו ביתו מדבר הוא?

אמר רב יהודה אמר רב: מלמד שביתו היה כמדבר.

מה מדבר מופקר לכל, אף ביתו של יואב היה מופקר לכל לעניים להתפרנס מביתו. (221)

הדרן עלך נגמר הדין

בקברי אבותי. ושלמה אמר לבניהו "עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו" היינו פגע בו שם כדבריו וקברתו בקברי אבותיו. וזה גם מה שאמר כאן "ויקבר בביתו" היינו בקברי אבותיו, וזכה לזה יותר משאר הרוגי בית דין משום שהיה ביתו מופקר כמדבר. מהרש"א.

שאמר דוד עליו [מלכים א' ב ה] "וישם דמי מלחמה בשלום" שהיה להם שלום עמו ולא נשמרו ממנו. מהרש"א.

221. יש לפרש על פי המדרש שהביא הרד"ק שיואב אמר מוטב שאמות כאן ואיקבר בקברי אבותי מאשר איהרג על ידי בית דין ולא איקבר